

Carol J. Adams (2021) *Etin Cinsel Politikası: Feminist-Vejetaryen Eleştirel Kuram (The Sexual Politics of Meat: A Feminist-Vegetarian Critical Theory)* (Çev. Tezcan G. & Boyacıoğlu M.E.). İstanbul: Ayrıntı (400sayfa) ISBN: 978-975-539-771-9

Ataerkil Istikrara Bir Sekte: Etin Cinsel Politikası

Carol J. Adams, kadın çalışmaları alanında eğitim görüp birçok kadın hakları programına katılmış, savaş karşıtı protestolarda bulunmuş; savaş, cinsiyetçilik, ırkçılık gibi konularla ilgilenmiş ve evsizlere barınma imkanı sağlayan bir kuruluşta çalışırken de on beş senelik çalışmanın ürünü olan kitabını tamamlamıştır, *Etin Cinsel Politikası*.

İncelemeye çalışacağım *Etin Cinsel Politikası*'nda yazarın iddiası, et yemenin erkek egemenliği ile ilişkili olduğu ve bu ilişkide, erkek egemenliğinin erkekler dışındaki canlıları aynı biçimde konumlandığıdır. Yazar, egemen olmayan tüm insan ve hayvanların uğradığı cinsel şiddeti ve baskıyı açımlayıp, iddialarını somut ve zengin örneklerle sunarak tartışmaya açar. Bununla birlikte, egemen kültürün kanıksanmış şiddetine nasıl bir karşı duruş geliştirilebileceğine ve baskı mekanizmalarının nasıl görünür kılınacağına dönük bir metodoloji önerir ve bir özne olarak erkeğin ve bahse konu tüketim modelinin değişebileceğine inanır. Kitabın kapağında, çıplak bir kadın bedenininin, marketlerin şarküteri reyollarında görmeye alışık olduğumuz 'bölümlerine ayrılmış hayvan'a benzetilerek resmedildiğini görüyoruz. Bunu ilk etapta hayvan-insan arasında bir analogi kurup hayvanları yememe üzerinden bir propaganda olarak düşünebiliriz fakat resmin dikkatimizi çekmek istediği nokta, pornografide kadın bedeninin parça parça tüketilmesine yönelik.¹

Türkçe baskının önsözünde, yazarın savını destekleyen örnekleri görürüz. Yazar, "mal" sözcüğünün hem hayvanı hem de hafifmeşrep kadını anlatan, "kaşar" sözcüğünün de aynı şekilde hafifmeşrep, iffetsiz kadın anlamında kullanılan bir sözcük olduğunu ve *Etin Cinsel Politikası*'nda ileri sürülen erkek egemenliği karşısında kadın ve hayvanın paralel konumunu açık ettiğini belirtir. Bununla birlikte yemeklere verdiğimiz bazı isimlerde de bunun izini sürmek ve Türkçe için örnekleri çoğaltmak mümkün. Ayrıca kültürümüz, içerisinde etin olmadığı yemekler için "yalancı" sıfatını yakıştırmak gibi pratiklere de sahip.

Toplumsal cinsiyeti üreten bir yapı olarak masallar et konusunda da yardımımıza koşar ve biz masallarda devleri insan eti yiyen erkekler olarak görürüz. Adams, et yemenin yiğitliğin ölçütü olduğunu ifade eder. Türk edebiyatı, et tüketimi ve yiğitliğin doğru orantısı üzerinden verilebilecek örneklere de sahiptir bu anlamda. Oğuz Kağan'ın doğduğu zaman annesinden ilk süt emdikten sonra, bir daha süt emmediğine ve çiğ et ile şarap istediğine şahit oluruz. Oğuz Kağan kırk gün içerisinde büyüyüp konuşmaya başlar, at sürer ve yiğitlik derecesine erişir (Bang & Rahmeti, 1936:11).

“Ülke Bir Hane İse Eti Hanenin Çalışanı Yani Asker Alır.”

Kitaptan bir alıntı olan cümlede ülke/hane - çalışan (asker)/baba gibi bir ayrım söz konusudur. Bu ayrımdan yola çıkacak olursak, çalışmayanın da kadın olduğu sonucuna yani görünmeyen emeğe varıyoruz. Yazar, yoksulluğun, eti kimin paylaşacağını belirlediğini ve böyle dönemlerde etle ilgili cinsiyet rollerinin belirginleştiğini ifade eder. *Et Kraldır* başlığı altında da savaş dönemlerinde etin tüketim önceliğinin erkekte olduğundan fakat etin erkeğe gelene kadar geçtiği işlemlerden kadının sorumlu olduğundan bahseder. Çalışanın yani kuvveti sarf edenin et yemesi gereklidir. Bu hurafenin altında da ilkel olarak, güçlü hayvan kaslarını yiyerek güçlü olunacağı inancı yatar.

Etin sınırlı olduğu dönemlerde -ülkeyi yine bir hane gibi düşünersek- eti beyaz erkek bireyin edinmesi, et yemenin ırkçılıkla olan ilişkisini de ortaya çıkarmış olur. Diğer bir ifadeyle cinsiyetçilik ve ırkçılık, etin beyaz erkeğin hakkı olduğu fikrine dayanır. Etin ve sebzenin birincil ve ikincil konumlarının, erkek ve kadın ikiliğine denk düşmesi hiç tesadüf değildir ve Adams bununla ilgili olarak kadınların tek başına bırakılmasının düşünülemediği gibi, sebzelerin de tek başlarına olduklarında hiçbir anlamlarının olmadığını düşünmemizi örnek gösterir.

Kayıp Gönderge Üzerine

Kitabın en dikkat çekici noktası ve literatüre kazandırdığı kavramlardan biri olan kayıp gönderge, hayvanları tüketim nesnesi haline getirdiğimiz durumda artık onların sadece bir yemek olduğunu, düşünmemizdir. Bu yemek, bir zamanlar yaşayan canlı bir hayvandan elde edilmiştir ve ölüm gerçeği kaybettirilir. Yiyecek söz konusuysa, ortada bir hayvan yoktur. Dolayısıyla et deyince aklımıza, ölü hayvan parçası ya da ceset değil, mutfak gelir. Yazara göre bu gerçek en önce dil tarafından yok edilir. “Et cinayettir” denildiğinde ise, eti gerçek anlamda düşünmeye çağırırız ve bu, bizim ete dönük sembolik düşüncelerimize bir miktar engel olur.

Adams, tecavüz ya da diğer fiziksel şiddet mağduru kadınların kendilerini “et parçası” olarak hissetme durumları için, örtüşen kayıp göndergeler ifadesini kullanır. Kayıp gönderge, kadına yönelik şiddetle hayvana yönelik şiddetin birbiri ile ilişkisi noktasında birleştirici bir işleve sahiptir. Bu anlamda dilin öneminden bahseden yazar, özellikle radikal feministlerin dil aracılığıyla kadınların ve kurulan benzerlik yoluyla hayvanların kayıp göndergeye dönüştüğünü, dolayısıyla radikal feminizmin kendini esasen eleştirdiği toplumsal cinsiyet kalıplarının içerisinde bulunduğunu ve bu kalıpları ürettiğini ifade eder.

Adams, radikal feministlerin feminizm ve vejetaryenlik ilişkisindeki tarihselliği anlama noktasında eksik kaldığından ve dilsel açıdan sisteme entegre olduğundan bahsetse de, radikal feminizmin yapmaya çalıştığı şey, dilin radikal yıkımı, diğer bir ifade ile yapısökümdür. Bu anlamda radikal feministler ataerki toplumun sahte imgelerini yapısöküme uğratarak farkındalık ve dişil gerçeklik yaratmaya çalışmış kadına dönük bir yapıbilimsel dil çabasına girmişlerdir (Donovan, 2019:288).

Demontaj Hattı

Kitabın önemli bir diğer noktası, Henry Ford'un mezbahaları ziyaret ederek kendi montaj hatlarında işbölümü yapma ilhamı konusudur. Ford, montaj fikrini hayvanların mezbahada parçalarına ayrılma sürecini gözlemleyerek edinmiştir. Mezbahada yegâne gereklilik, hayvana bir 'şey' muamelesi yapmaktır ve bu noktada işçinin de ihtiyaçları görmezden gelinir, işçi bu muameleyi yapmaya zorlanır. İşçi, kendisini de yadsımak ya da yok oluşunu üretmek zorundadır ve hayvan henüz canlıyken onu bir et parçası olarak görmek zorunda kalır ve kendine yabancılaşır.

Montaj hattında, parçalarına ayırıp üretme döngüsü, işçinin kendi üretimine yabancılaşmasını getirir. İşçi, üretimin bütününden koparılır ve emeğine yabancılaşır. Marx'ın 1944 *Elyazmaları*'nda (1932:62) belirttiği gibi işçinin kendi emeğine, yabancı bir nesneye olduğu kadar yabancılaşması, kendisini bir o kadar güçten mahrum bırakır ve yoksullaştırır.

Hayvanlaştırılmış ve Dişilleştirilmiş Protein

Yazarın ele aldığı hayvanlaştırılmış protein terimi, tıpkı "et cinayettir" ifadesindeki gibi, kayıp göndergedeki gerçeği yerine koymayı amaçlar ve bize süreci hatırlatır. Hayvansal protein ifadesinin içerisinde barındırdığı varsayım, insanların protein almalarındaki en doğru yolun hayvanlar olduğu ve hayvanların tam da bu iş için var oldukları varsayımdır. Fakat hayvanlaştırılmış protein, kayıp göndergeyi geri yerine koymada ısrarcı bir ifadedir. Dişilleştirilmiş protein -ki bundan kasıt yumurta ve süttür- dişilikleri sebebiyle sömürülen hayvanı işaret eder. Anne oldukları için sömürülen hayvanlar, annelik bittiğinde yani artık üretmedikleri noktada hayvanlaştırılmış proteine dönüşmeye hazırdırlar.

Yazar kitapta sözün insanın üzerindeki dönüşüme olan etkisini tartışmaya açar. Buna göre, vejetaryen bir insan, öncelikle vejetaryen argümanları duymuş ya da okumuştur. Bu, vejetaryen sözün somutlaşmış halidir. Vejetaryenliği konu edinen metinler bu yüzden önem taşır. Yazar, bu bölümde çeşitli romanlardan örnekler vererek "sekte vurma" kavramını açıklamaya çalışır. "Sekte vurma", akışın kesilerek vejetaryenlik meselesinin anlatıya dahil edilmesi demektir. Anlatıya yeme alışkanlıkları, vejetaryenlik tarihi ile ilgili atıfların bulunduğu bir alan açılır. Kadın yazarlar için bunu yapmak demek, eril düzen açısından bir tehdit demektir. Yazar bunu, "*vejetaryen bir varoluş, erkek egemenlik kurumunun istikrarını bozar*" şeklinde ifade eder ve vejetaryenliğin barış kavramı ile ilişkisini tersinden, "*et nerede, cephe orada*" şeklinde kurarak hâkim ataerki düzeni ve savaşı sorgular.

Adams, feminizm ve vejetaryenlik arasındaki ittifak belirtilerinin birçok düşünür ve yazar tarafından neden göz ardı edildiğini de sorgular. Vejetaryenlik yalnızca ahlakla ilintili olarak değil, feminist kuram ve kadın deneyimiyle birlikte iç içe bir harekettir. Yazar hakim düzende vejetaryenliğin getirdiği eleştirileri savuşturmanın bir yolunun, vejetaryenlerin savlarıyla çeliştiği sanılan bireylere odaklanmak olduğunu söyler. Bu sebeple et yiyenler Hitler'in "vejetaryenliği"nden bahseder meselâ. Hitler vejetaryen değildir. Fakat çoğu

insan vejetaryen olmanın insanı illa iyi biri yapmayacağını düşünerek onun vejetaryen olduğuna inanır ve kendilerini rahatlatırlar. Bu durumu yine kanlı birçok savaş deneyimleri olan başka ‘lider’lerde de görmekteyiz. Meseleye salt sağlık açısından bakmak da böyledir.

Etin Cinsel Politikası’nın son bölümünde feminist-vejetaryen eleştirel kuramın, özgür kadın kimliğinin bir parçası olacağı görüşü savunulur. Ataerkil kültüre bir darbe niteliği olmasa da, sonuç olarak bir başkaldırıdır. Bu anlamda feminizm ve vejetaryenliğin tarihini yeniden yapılandırmak gerekir. Ataerkil düzen kadını ve hayvanı aynı biçimsellikte nesneleştirir ve bu düzene karşı feminizm ile vejetaryenliğin birlikte mücadele etmesi gerekir. Hayvanları yiyerek tüketmek eril değerleri besler, üretir ve bu değerlerin bir temsilini oluşturur; her öğünde et tüketilerek erkek egemenlik yeniden üretilmiş olur.

Adams, beslenme seçimlerimizin dünyaya bakışımızla doğrudan ilişkili olduğunu ve kendimizi doğada nerede gördüğümüzü belirlediğini ifade eder. Yeme alışkanlığımız, bizim politik tavrımızdır diyerek pılav yemenin kadınlara inanmak demek olduğunu, cümleştirdiği şiir² alıntısı ile hepimizin beslenme alışkanlıklarının bu yönde olmasına dair dileklerde bulunur.

Sonuç olarak *Etin Cinsel Politikası* et yemenin beslediği erkek egemen kültürün tüm ezme biçimlerinin kayıp göndergelerle birbirinin destekleyicisi olduğunu; kadına yönelik şiddetle hayvana yönelik şiddetin örtüştüğü noktaların et yeme pratiği ile bağlantılarını irdeler. Doğanın ve kadının nesneleştirilmesine yönelik tüketim biçimlerinin değişebileceğine dair umut taşır.

Notlar

¹ Kitabın kapağının hikâyesi, çevirmenleri ile yapılan röportajdan alınmıştır.

² Fran Winant, ‘Eat Rice Have Faith in Women’

Kaynakça

Marks, K. (1932), *1844 Elyazmaları ‘Ekonomi Politik ve Felsefe’* (Çev: Somer, K.), İstanbul: Sol Yayınları.

Donovan, J. (2019), *Feminist Teori* (Çev: Bora A., Sayılan F., Ağduk-Gevrek, M.) İstanbul: İletişim

Bank, W. & Rahmeti, R. (1936) *Oğuz Kağan Destanı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili Semineri Neşriyatı. Etin Cinsel Politikası <https://kaosgl.org/haber/lsquoetin-cinsel-politikasirsquo>.

Müzeyyen Karabulut (Yüksel Lisans Öğrencisi)

Doğu Akdeniz Üniversitesi

Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Programı

Yüksek Lisans Öğrencisi

E-posta: 20500332@emu.edu.tr

ORCID No: 0000-0001-7146-8354